

Razgled po Alpah

Natura 2000 in Smaragd

Stran 20

Stran 18

Stran 16

Stran 14

Stran 12

Stran 10

Alpe

Nastajati so začele pred približno 100 milijoni let. Obsegajo dobrih 180.000 km² površine. Ležijo v osmih državah – Avstriji, Franciji, Italiji, Lihtenštajnu, Monaku, Nemčiji, Sloveniji in Švici. Imajo okrog 13 milijonov prebivalcev. Najvišja točka v masivu je gora Mont Blanc (4807 metrov). Letno jih obišče okrog 120 milijonov obiskovalcev.

VSEBINA

- 3 Čar alpskega sveta. Pestrost in lepota, ki zavezujeta
- 4 Natura 2000 in Smaragd: določitev razvojnih usmeritev
- 6 Gore na preizkušnji: raba in varstvo
- 10 Francija: subvencije na pravi naslov
- 12 Italija: varstvo za navadno česnovko
- 14 Švica: pogled prek plota
- 16 Nemčija: planinski kozliček vas pozdravlja
- 18 Avstrija: življenjski prostor za travniške škratce in druge vrste
- 20 Slovenija: napredek z občutkom za mero
- 22 Ptičja perspektiva: tam, kjer sleč dobi peruti
- 24 Alpe v svetu bajk in pravljic
- 26 Zahteve WWF: v desetih korakih v pravo smer ali tako varujemo Alpe
- 27 Karta območij in seznam vrst (priloga)

Čar alpskega sveta.

Pestrost in lepota, ki zavezujeta

Če želite občutiti raznolikost, se nam pridružite na planinski turi, ki vodi z obrobja Alp vse do njenih najvišjih gorskih vrhov. V Alpah pade temperatura vsakih sto metrov višinske razlike za pol Celzijeve stopinje in količina padavin se lahko v hipu močno poveča. Sprehodili se boste skozi množico najrazličnejših življenjskih prostorov, ki so nastali kot posledica teh podnebnih sprememb in jih lahko primerjamo s tistimi od Srednje Evrope do severnega pola.

V Alpah, eni od 238 svetovno pomembnih ekoloških regij, vključenih v program "Global 200", domuje dobrih 90 % vseh živalskih in rastlinskih vrst. Zato je varstvo Alp ena najpomembnejših dejavnosti okoljevarstvene organizacije WWF. O tem, kako ta dejavnost poteka in kakšne nevarnosti prežijo na Alpe, si lahko preberete v pričujoči brošuri.

Alpe – bogastvo naravne pestrosti

V Evropi bomo tako visoko stopnjo raznovrstnosti na tako majhni površini našli le v Alpah. Tu raste približno 4500 različnih vrst cvetnic, uspevajo mahovi, lišaji in več kot 5000 vrst gliv. Za nekatere od teh vrst je značilna velika razširjenost,

druge bomo našli le na določenih rastiščih. Danes je znanih okrog 400 alpskih rastlin, ki ne rastejo nikjer drugje na svetu. Med njimi sta tudi zahodni alpski mak in navadni slečnik.

Alpe predstavljajo življenjski prostor za več kot 30.000 živalskih vrst. Med približno 80 vrstami sesalcev so miši in netopirji, pa tudi jeleni, kozorogi, volkovi in rjavi medvedi. Poleg tega v Alpah živi 21 vrst dvoživk, 15 vrst plazilcev ter veliko število hroščev in metuljev. V alpskih rekah in jezerih domuje okrog 80 vrst rib.

Specialisti in kulturne krajine

V ostrem podnebju Alp ni preprosto preživeti. Veliko živali in rastlin je zato razvilo posebne strategije in se prilagodilo kratkim poletjem in dolgim zimam. Svizci zimo prespijo. Planinski zajec in snežni jereb spremenita barvo in sta pozimi zaradi boljšega varovanja bele barve. Rastline se pred izsušenjem, nizkimi temperaturami ali močnim obsevanjem sonca zavarujejo z mesnatimi listi, oblimi oblikami rasti in dlakavostjo. Nekatere rastline, npr. dvocvetni kamnokreč, lahko uspevajo na posebno ugodnih rastiščih tudi v predelih nad 4400 metrov nadmorske višine.

V večjih delih Alp že stoletja prevladuje

kmetijska raba tal. S pašo in košnjo so se izoblikovali travniki in pašniki, za katere je značilna velika biotska raznovrstnost. Ekstenzivno gojene košenice na 1800 do 2200 metrih nadmorske višine, kjer najdemo tudi do 80 rastlinskih vrst na sto kvadratnih metrov površine, spadajo k rastlinskim združbam z eno najvišjih stopenj raznovrstnosti v Evropi.

Rona pri Grangesu – številne alpske reke so postale enolična odtočna korita.

Natura 2000 in Smaragd: določitev razvojnih usmeritev

Osrednji namen evropskih programov za varstvo narave "Natura 2000" in "Smaragd" je dragocene naravne habitate povezati v mrežo ter okrepiti varstvo rastlinskih in živalskih vrst. Alpe tu nastopajo kot pomemben del naravne mreže. Postoriti bo treba še marsikaj...

Razvojne usmeritve so pravzaprav določene: že leta 1989 je Svet Evrope priporočil pogodbenicam Bernske konvencije, naj opredelijo konkretna območja narave in tako zavarujejo biotsko raznovrstnost. Tako ustvarjena mreža bi povsod po Evropi zagotovila preživetje rastlinskih in živalskih vrst ter varovala njihove naravne življenjske prostore. Omrežje so poimenovali "Smaragd" – zeleno se svetlikajoči kamen je postal simbol za naravna bogastva.

Da pa bi se raznovrstnost resnično ohranila, je potrebno sodelovanje, ki sega prek meja posameznih držav, saj teh meja živali in rastline ne poznajo. S projektom Natura 2000 je Evropska unija naredila naslednji korak. Države članice so se zavezale k ohranjanju evropsko pomembnih rastlinskih in živalskih vrst ter k učinkovitemu in traj-

nemu varstvu njihovih habitatov. Prvi seznam območij v Alpah je EU objavila decembra 2003. Zavarovana območja se morajo razvijati skupaj. Maloštevilnim populacijam rastlin in živali, ki so izolirane, namreč v znatno večji meri grozi izumrtje. EU želi zato v obliki omrežja, ki vključuje večje površine, popeševati naravno mobilnost.

WWF zahteva dejanja

Vse to je slišati zelo spodbudno, a kot pravi star pregovor, se "hudič skriva v podrobnostih". Kot vse direktive EU se tudi direktive Natura 2000 ne uporabljajo neposredno, temveč jih države članice uresničujejo "glede na nacionalne možnosti". Posamezne alpske države so pri tem različno uspešne. WWF in

Ključni besedi: Natura 2000, Smaragd

Podlaga za vzpostavljanje evropskega omrežja Natura 2000 sta Direktiva Sveta (EGS) št. 92/43 z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst (t.i. habitatna direktiva) in Direktiva Sveta (EGS) št. 79/409 z dne 2. aprila 1979 o ohranjanju prostoživečih ptic (t.i. ptičja direktiva). V sodelovanju z državami članicami Evropska komisija pripravi seznam območij narave, pomembnih za Skupnost (Sites of Community Interest – SCI), ki jih države članice določijo kot posebna ohranitvena območja (Special Areas of Conservation – SAC). Opredeljena območja, ki so namenjena ohranjanju habitatov ptic, se označijo tudi kot posebna območja varstva (Special Protection Areas – SPA). Pri obeh direktivah se območja izbirajo v skladu z znanstvenimi merili. Tudi projekt za ohranitev biotske raznovrstnosti "Smaragd", ki ga je leta 1989 priporočil Svet Evrope, se bo izvajal v okviru omrežja Natura. Omrežje Smaragd, ki temelji na Bernski konvenciji iz leta 1979, velja tudi za Švico.

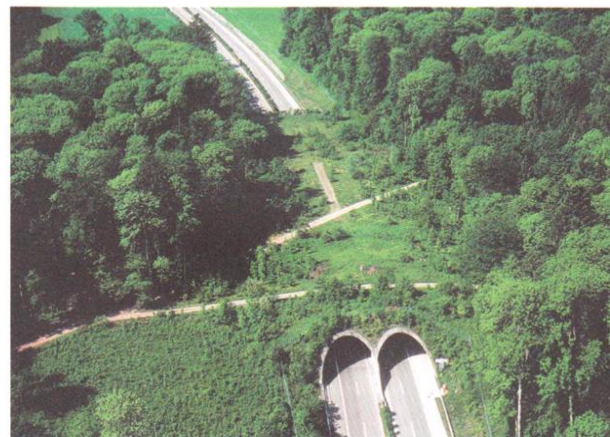

Reka Timent je zadnja večja naravno ohranjena reka v južnih Alpah, a njen prosti tok resno ogrožajo številni gradbeni projekti.

druge naravovarstvene organizacije so ob tem izrazile zahtevo, da države izvajajo direktive EU, pripravijo vzorčne projekte in prebivalce osveščajo o edinstvenosti biotske raznovrstnosti alpskega sveta. V prvi fazi so bila prek celotnega alpskega loka določena prednostna varstvena območja, kjer živi največ alpskih živali, rastlin in ekosistemov.

Izkoristimo priložnosti!

Stanje ohranjenosti zavarovanih območij se ne sme poslabšati. Da je nekaj "zavarovano", seveda ne pomeni ustvarjanja nedotakljivih con, v katerih bi bila prepovedana vsakršna človekova dejavnost. Številni habitati, kot so npr. suha travišča ali nizka barja, so celo odvisni od ekstenzivne paše ali košnje, saj to odpravlja zaraščanje zemljišč z grmovjem ali gozdom. Za zavarovana območja bo v prihodnje namenjeno znatno več sredstev EU, ki se bodo uporabljala za spodbujanje trajnostne rabe in predvsem naravi prijazno kmetovanje. Natura 2000 postaja tudi velika priložnost za obrobne regije in če bo projekt uresničen, se lahko srednje- in dolgoročno pričakujejo ugodne spodbude za gospodarski razvoj, predvsem v turizmu visoke kakovosti in kmetijstvu.

Koridorji omogočajo selitev divjadi in povezujejo ločene življenjske prostore.

Vsako leto Alpe prečka okoli 150 milijonov ljudi in 150 milijonov ton tovora neto teže.

Gore na preizkušnji: raba in varstvo

Plaz motornih vozil, podnebne spremembe, razpršena gradnja v krajini, pretirano izkoriščanje vodne energije, turizem in intenzivno kmetijstvo – uničevanje Alp se odvija pritajeno in nezadržno.

Vsako leto Alpe prečka okrog 150 milijonov ljudi in 150 milijonov ton tovora neto teže – ves ta monstrozni "plaz" je posledica turizma, tokov dnevnih migrantov v alpskem prostoru in tranzitnega prometa, kar seveda vpliva tako na ljudi kot naravo v Alpah. Prebivalstvo je vedno bolj izpostavljeno obremenitvam zaradi hrupa in emisije škodljivih snovi. Cestna in železniška omrežja so postala ovire, ki številnim živalskim vrstam preprečujejo vsakoletne selitve na območja, kjer preživljajo zimski oz. poletni čas, ali na paritvena območja. Pogosto so prekinjene ali težko prehodne celo selitvene poti, po katerih se živali vsakodnevno selijo na mesta, kjer iščejo hrano ali spijo ali kamor se umaknejo. Vsako leto pogine več tisoč divjih živali, ko poskušajo prečkati ceste in železniške tirnice. Gradnja širokih ekoloških koridorjev ali posebnih selitvenih prehodov za živali je žal še vedno prej izjema kot pravilo. Dragoceni življenjski prostori za rastline in živali so nepopravljivo uničeni.

Ker je uporabnega prostora v Alpah razmeroma malo, je skrbno ravnanje z zemljišči še toliko pomembnejše.

Vse je vprašanje prave mere

Naravovarstvene organizacije se zavzemajo za prilagojen gospodarski razvoj Alp. To velja tudi za turizem, ki alpskemu življenjskemu in gospodarskemu prostoru nudi velike možnosti. Njegove prednosti so predvsem v neokrnjenosti okolja, narave in krajine. Glede na dejstvo, da Alpe vsako leto obišče 120 milijonov turistov, se bo treba nujno spopasti z vprašanjem uravnoteženosti med množičnim in kakovostnim turizmom. Kakovosten turizem z ustrezno visoko ustvarjeno dodatno vrednostjo je zaradi številnih novih turističnih objektov in posegov v naravno okolje vedno bolj ogrožen. V zadnjih desetletjih se je močno spremenilo tržišče pristočasnih dejavnosti. Zmajarstvo, splavarjenje, gorsko kolesarstvo, smučanje, pohodništvo in alpinizem izkoriščajo možnosti, ki jih nudi narava. Za preživljanje prostega časa in doživljanje posebnih doživetij je sicer nujno potrebna vrstno bogata krajina, ki služi za "kuliso", vendar pa se pri načrtovanju objektov njena vrednost pogosto zanemara.

Pestrost vrst vzdržuje ravnovesje

Življenjske združbe, za katere je značilna velika pestrost rastlinskih in živalskih vrst, niso prijetne samo na pogled, ampak ekosistem tudi varujejo pred naravnimi nesrečami.

Bolj so npr. razvejani različno oblikovani koreninski sistemi gorskih rastlin, večja je možnost, da tudi močni nalivi ne bodo razrahljali dragocenih tal. Znanstveniki menijo, da so življenjski prostori, kjer je biotska raznovrstnost na visoki ravni, občutno manj dovzetni za erozijske procese.

Obzirneje do narave

Za primer vzemimo zimske športe: Alpe "premorejo" več kot 21.000 km steptanih smučarskih prog. Če bi jih postavili eno za drugo, bi na njih lahko prehodili skoraj polovico zemeljske oble!

Brazgotine, ki so jih v občutljivo alpsko pokrajino zarezale smučarske proge, so najbolj vidne poleti. Zaradi številnih različnih interesov so ogrožena celo območja, ki imajo status narodnega, naravnega ali regijskega parka in so z ekološkega vidika najdragocenejša. Potrebam živalskega in rastlinskega sveta se morajo prilagoditi športne dejavnosti in ne obratno!

Vzpostaviti in spoštovati je treba ustrezno velika območja, kjer ne bo

veliko motečih dejavnosti. Obremenitve, ki so jim izpostavljene Alpe, bi bilo mogoče omiliti tudi s časovnimi in prostorskimi omejitvami.

Gore se krušijo, rastline se selijo

Gorska območja so bolj prizadeta zaradi podnebnih sprememb kot nižinski predeli. Medtem ko se v svetovnem poprečju temperatura dvigne od 0,1–0,2 °C v desetletju, se temperatura v Alpah dvigne za 0,5 °C. Kakšne so posledice? Zaradi taljenja ledenikov so začela trajno zamrznjena tla pod ledenikom drseti, nekdanj stabilni skalnati predeli in pobočja pa so začeli ogrožati prebivalstvo.

Tudi gorsko rastlinstvo se odziva na segrevanje ozračja. Rastline se selijo v višje lege. Danes naseljuje najvišja alpska pogorja mnogo več različnih vrst rastlin kot pred sto leti. Specializirane rastlinske vrste v višjih predelih ogrožajo odpornejše vrste, ki so se tja preselile iz nižjih predelov. Ko rastline dosežejo vrh gora, se nimajo več kam umakniti, zato so v takih primerih tudi zavarovana območja neučinkovita. Pogosto tovrstne rastline uspevajo na območju, ki je obdano z izkoriščanimi površinami ali strmimi skalnatimi pobočji

Podnebne spremembe so gorska območja bolj prizadele kot nižinske predele.

in nimajo možnosti za umik navzgor. V Alpah raste okrog 400 endemitov, kar pomeni, da ti rastejo samo v Alpah in nikjer drugje. Znanstveniki predvidevajo, da so četrtno vrst že izrinile druge in da jim grozi izumrtje.

Ravnati je treba v soglasju z naravo

V Alpah je 4,5 milijonov hektarjev zemljišč v kmetijski rabi. Na hribovsko kme-

Uničevanje reke Ammer

Nezakonit odvzem voda iz struge reke Ammer je v veliki meri uničil ekstenčno osnovo ogrožene vrste koblic, ki je v reki imela svoj sorazmerno nedotaknjen življenjski prostor. Zaradi številnih protestov prebivalstva so posledice nezakonitega poseganja v naravo nekoliko uspeli omiliti z izvedbo korekcijskih ukrepov.

V Alpah je več kot 21.000 km steptanih smučarskih prog: če bi jih postavili eno za drugo, bi na njih lahko prehodili skoraj polovico zemeljske oble.

tijstvo pri tem vplivajo različni gospodarski, socialno-kulturni in naravno-prostorski dejavniki posameznih regij. Travinje uporabljajo za proizvodnjo mleka in mesa, v suhih dolinah znotraj alpskega prostora se ukvarjajo s sadjarstvom in vinogradništvom, v ugodnih dolinskih predelih pa pridelujejo žito in zelenjavo.

Pritiski cenovne konkurence vplivajo tudi na hribovsko kmetijstvo. Zato se zemljišča z ugodno dostopnostjo obdelujejo intenzivno, obdelovanje manj donosnih predelov pa se opušča. Ekološke posledice takega ravnanja so znane: številne travniške cvetice, ptiči in metulji so zaradi pesticidov, gnojil in prezgodnje košnje s travnikov, pašnikov in njiv izginili. Na nekdanjih travniških pod gozdno mejo se je danes zaraslo grmovje, ki bo kasneje prešlo v gozd. Nov gozd nudi ugodne pogoje za mnoge rastline in živali, ki so bolj "samorasle". Vendar lahko zaraščanje nekaterih predelov za številne redke in ogrožene spremljevalne vrste, ki se pojavljajo na kmetijskih zemljiščih, pomeni njihovo izumrtje. Raznolikost vrst v Alpah bo mogoče ohraniti samo z ekološkim ekstenzivnim kmetijstvom.

Osvobodimo reke

Ogrožena so tudi alpska porečja večjih rek, kot so Rona, Ren, Donava, Pad, Adiža, Tilment, Piava in Soča. Dolge odseke teh rek so zajezili in kanalizirali, kar je povezano z gradnjo jezov vodnih elektrarn in uravnavanjem rek. Reke so se spremenile v enolična odtočna korita. Kot so po eni strani obnovljivi viri energije sprejemljivi, pa pogosto ravno jezovi prizadenejo dinamiko rek. Zlasti loke so odvisne od moči vode. Rečni prod, od debelejšega gramoza pa do najbolj drobnega peska, ustvarja bogato strukturirane življenjske prostore za pionirske rastline, ribe, ptiče in žuželke. In ker vse vedno stoji dobesedno v vodi, se je raznovrstnost uspela ohraniti.

Ribe potrebujejo žive in med seboj povezane vode. Pogosto so mesta drstenja in mesta, kjer živijo ribje mladice, daleč stran od osrednjega življenjskega prostora odraslih rib, zato so jezovi nepremostljiva ovira pri selitvah, nezadostna je tudi količina odteka-joče vode. Pomembna drstišča se sušijo in ribje vrste izginjajo.

Z ekološkega vidika je opaziti napredek pri zmanjšanju ogroženosti pred popla-

Motorne žage v Stelviu

Med pripravami na svetovno prvenstvo v alpskem smučanju 2005 so v Narodnem parku Stelvio (Stilfserjoch) v italijanski Valtellini (Veltlin) posekali več kot 2000 jelk. Okoljske smernice, ki jih je sprejela Mednarodna smučarska zveza (FIS), so tako ostale na papirju. Urejanje smučarskih prog je pogubno za alpsko rastlinje, kar bo občutiti še dolga leta.

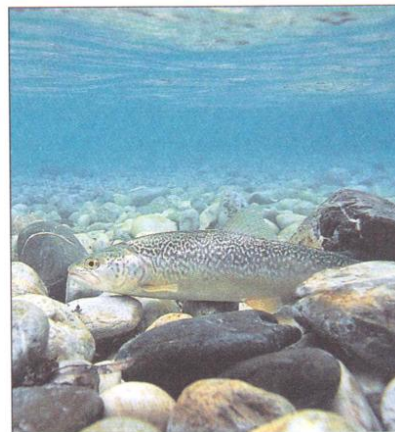
Monokultura sadja – intenzivno obdelovanje zemljišč je izpodrinilo številne travniške cvetice, ptice in metulje.

Terenska vožnja v prepovedanem položaju

Velike proteste je izzvala tudi prireditev "Croisière Blanche". Vsako leto se konec januarja v francoskem departmaju Hautes-Alpes srečajo ljubitelji terenske vožnje, ki se nato štiri dni s približno 400 motornimi kolesi podijo po neutrjenih progah in cestah v skupni dolžini 300 km, seveda v naravnem okolju. V francoski občini Vars se vozila spustijo celo po ledeni proggi, ki leži na območju, vključenem v omrežje Natura 2000.

vami zlasti tam, kjer so rečne tokove "zabetonirali" v manjšem obsegu in je zato tekočim vodam preostalo več prostora. Na ta način se naše reke oblikujejo sonaravno, istočasno pa se zagotavlja varstvo pred poplavami. Prvi poskusi revitalizacije rek so se v praksi dobro obnesli.

Upanje za domačo postrv

Soško postrv najdemo danes le še v oddaljenih pritokih reke Soče, kjer je ostala domača populacija še nedotaknjena. Ker pa je človek v Sočo naselil sorodno potočno postrv, je soška postrv danes ogrožena živalska vrsta. Program, s katerim poskušajo danes vzrediti jate genetsko čistih soških postrvi, naj bi preprečil njeno izumrtje.

Območje Nature 2000 "La Vanoise" je poznano po izjemni rastlinski pestrosti.

Francija: subvencije na pravi naslov

V Franciji so predlagali 75 območij, ki ležijo v francoskem delu alpskega prostora in bodo vključene v omrežje Natura 2000. Na mnogih od izbranih območij se izvaja kmetijska dejavnost, kar prinaša koristi tudi naravi.

Človek in narava sta pogosto neločljivo odvisna drug od drugega. Vzemimo primer alpske možine: največja rastišča te redke gorske rastline bomo v Evropi našli na območju Fournel-les-Bans, ki v nekaterih delih sega na osrednje in robno območje Narodnega parka Ecrins. Gre za eno od 75 območij v fran-

coskem delu alpskega loka, ki bodo vključena v omrežje Natura 2000. Alpska možina raste zlasti v sestojih visokih steblik in po traviščih na rodovitnih, apnenčastih tleh, pogosto na kamnitih, osončenih pobočjih.

Razlogi za ogroženost vrste so zaraščanje kulturne krajine, prezgodnja paša in izguba življenjskega prostora zaradi neobvladljivega širjenja gradbene dejavnosti. Ljudje rastlino zaradi njene lepote radi tudi ruvajo in trgajo. A vrstno pestre gorske travnike je mogoče ohraniti le, če se bo ohranila tudi večstoletna kulturna krajina in redno kosili travniki.

Odseljevanje prebivalcev je grožnja tudi naravi

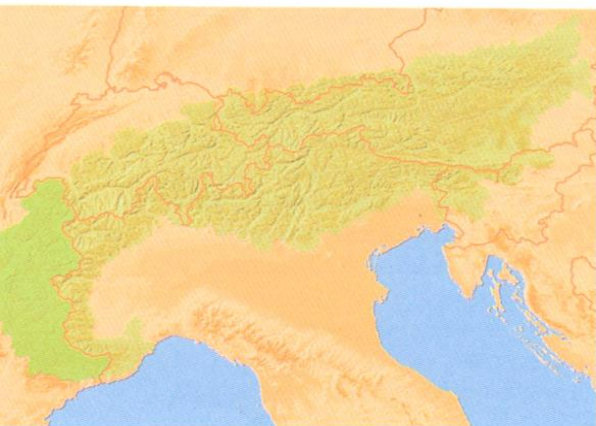
Število hribovskih kmetij se že desetletja zmanjšuje. Velika kmečka gospodarstva v nižinskih predelih, ki so dobro opremljena s strojno mehanizacijo, pomenijo močno konkurenco. Kratko obdobje rasti v alpskem svetu in stroškovno zahtevno obdelovanje strmih pobočij otežujeta gospodarsko proizvodnjo. Če bo alpsko kmetijstvo prepuščeno moči tržnega gospodarstva, se opuščanju kmetijske rabe in izginotju alpske kulturne krajine skorajda ne bo moč izogniti. V marsikaterem predelu francoskih Alp

se je zgodilo natanko to in danes območja, kjer so ugodne naravne možnosti za kmetijsko dejavnost, obdelujejo le maloštevilne večje kmetije.

Glede na to, da se bodo evropska subvencijska sredstva v večji meri stekala na območja, ki bodo vključena v omrežje Natura 2000 in kjer bo imelo prednost zlasti tradicionalno in za naravo sprejemljivo kmetijstvo, pomeni omenjena pobuda EU o varstvu narave veliko priložnost za biotsko raznovrstnost in ljudi, ki živijo na teh območjih. Na večini francoskih območij Nature 2000 se bo nadaljevalo z gospodarjenjem v eni od oblik, pri čemer so najpogostejše oblike rabe kmetijstvo, gozdarstvo in turizem.

Pogodbe v programu Natura 2000

Cilji varstva in ukrepi za urejanje oz. upravljanje območij Nature 2000 so izdelani v tesnem sodelovanju z neposredno prizadetimi, izvajanje pa zaupano posameznikom, ki so lahko lastniki zemljišč, kmetje, gozdarji, lovci, društva, občine. Z odgovornimi osebami ali ustanovami se v okviru programa Natura 2000 sklene pogodba, ki ureja način gospodarjenja in ukrepe urejanja, ki so potrebni za zagotavljanje ugodnega ohranitvenega stanja

Največja rastišča alpske možine v Evropi so v francoskih Alpah.

Zgodnja košnja ogroža repaljščico

Na travnikih v francoskih Alpah je uspešna gnezditelj repaljščice (*Saxicola rubetra*) pogosto ogrožena zaradi zgodnje košnje, ki uniči gnezda, še predno začnejo mladiči samostojno leteti. Ptice ne morejo gnezdit bolj zgodaj in tako precejšnje število neuspešnih gnezditelj ogroža njihov zarod.

živalskega in rastlinskega sveta ter naravnih habitatov. Pogodbe se sklepajo za najmanj pet let.

Pogodba zagotavlja izravnalna plačila oziroma izplačilo ustrezne odškodnine. Kmetje, ki odstranjujejo drevesno zarast in grmičevje na mokriščih ali skrbijo za žive meje, prejmejo za svoje delo plačilo. Podpore so deležni tudi tisti, ki izvajajo renaturacijske ukrepe. Sklepanje pogodb naj bi kmete spodbudilo tudi k izvajanju ukrepov za okolju prijazno kmetovanje. Sem sodi vzdrževanje pašnikov, ki prispeva k ugodnemu ohranitvenemu stanju redkih rastlinskih vrst ali metuljev. Pogodbe, ki se sklepajo v okviru projekta Natura 2000, lahko spodbudijo tudi gozdarje, da zasadijo več različnih drevesnih vrst in oblikujejo gozdne jase, kjer, recimo, svetloлюбne drevesne vrste najdejo svoj življenjski prostor, ruševce pa primeren kraj v času parjenja oz. rasti.

Na območju Adamello-Brenta leži več kot 80 jezer.

Italija: varstvo za navadno česnovko

Za italijanske Alpe je značilna velika biotska raznovrstnost. Italija je v okviru omrežja NATURA 2000 domačo nalogo dobro opravila, še vedno pa obstaja nekaj vrzeli.

Pelobates fuscus insubricus prihaja iz družine česnovk, ki naseljujejo le še redka območja v Alpah in Padski nižini. Posamezne populacije so geografsko izolirane, sestavlja jih le po nekaj osebkov. V zadnjih letih se je občutno zmanjšala ne le številčnost populacij, temveč tudi število osebkov znotraj posamezne populacije, saj vrsto ogrožajo izsuševanje ribnikov, pogosti

odvzemi vode iz vodotokov, turizem, naraščajoči promet in gozdarska raba zemljišč.

Naravovarstvena organizacija WWF se je na nastale razmere odzvala hitro in v okviru projekta LIFE pripravila seznam ukrepov, katerih osnovni namen je ohranitev te vrste žab. V dolini Ticina in na območju Ivrejskih jezer (Serra d'Ivrea) so konkretne ukrepe že začeli izvajati: pet jezer tvori tukaj celovit sladkovodni ekosistem piemontske dežele. Kmetijska dejavnost je sicer močno vplivala na razvoj tamkajšnjega območja, a kljub izrednim antropogenim obremenitvam so številne ogrožene živalske in rastlinske vrste z vzpostavitvijo omrežja Natura 2000 vendarle našle zadnja zatočišča.

Veliko svetlobe, malo senc

Geografska razdelitev alpskih območij omrežja je v Italiji v celoti uravnotežena. Evropska komisija se je na seznam predlaganih italijanskih območij odzvala pozitivno. Okrog dvajset odstotkov območij Nature 2000 iz italijanskega predloga tako leži v alpskem prostoru. Vendar se glede tega ne smemo slepiti, saj tudi v tej alpski državi obstaja še nekaj vrzeli v omrežju, tako npr. v bolzanski regiji, kjer ekološki koridorji še niso

označeni in v zadostni meri zavarovani, zato mobilnost, tako pomembna za mnoge živalske vrste, še vedno ni zagotovljena. Komisija EU je zato decembra 2003 opredelitev dveh habitatnih tipov ocenila nezadostno.

Sveža kri za kosmatinca

Dobre novice prihajajo iz parka Adamello-Brenta v Trentinu, kjer se je številčnost populacije rjavega medveda skršila na tri ali štiri osebkke. Vrsto so že skorajda razglasili za iztrebljeno. Italijanski medvedje pa so v precejšnjem bližnjem sorodstvu s slovenskimi in tako je maloštevilna populacija trentinskega medveda leta 1999 "osvežila" svojo kri z uvozom medvedjega para iz Slovenije. Do leta 2004 so na območju Adamello-Brenta v okviru projekta LIFE izpustili še deset rjavih medvedov iz Slovenije, skotilo pa se je devet mladičev.

V letih od 2000 do 2003 so na območju Adamello-Brenta v okviru projekta LIFE izpustili še pet medvedov iz Slovenije. V sodelovanju z domačimi prebivalci so bile izdelane metode za omejevanje škode, ki jo medved povzroča na sadnih drevesih in čebelnjakih. Poleg tega je bilo organizirano šolanje pastirskih psov, ki so jih nato oddali zainteresiranim

Ruševca v času rasti – v Val Trigoni lahko še danes opazujemo ta redek prizor.

Ogrožene zaradi segrevanja podnebja

Rastline, katerih razširjenost je geografsko omejena, so še posebej ogrožene zaradi segrevanja podnebja. Vrsta iz roda luk (*Allium insubricum*) uspeva samo na območju Comskega jezera in Bergamskih Alp, ki je tudi sicer znano po svojem bogatem rastlinstvu.

ovčarjem. Poglavitni cilj je bil namreč vzpostavitev minimalne populacije 40 do 60 rjavih medvedov, ki bo sposobna preživeti. Prve izkušnje so opogumljajoče. Povezovanje italijanskih s slovenskimi in avstrijskimi območji, na katerih se pojavlja medved, pa je zaenkrat pomaknjena v daljno prihodnost...

Dolina Trigona ostaja nerešen primer

Val Trigona, ki leži na območju Trentina v Alpah na višini od 1600 do 2200 metrov nadmorske višine, je manjša dolina divje in neokrnjene narave, ki pa ni vključena v omrežje Natura 2000. Leta 1997 je WWF kupil 241 hektarov tamkajšnjega območja. Ta biser narave daje dom bogatemu rastlinskemu in živalskemu svetu: v višjih predelih prevladuje gorski gozd, nižje predele pokriva mešani gozd. Tu so doma gozdni jereb, divji petelin, rušavec, črna žolna in različne vrste ujed. Doslej vključitev doline Val Trigona v omrežje Natura 2000 žal ni uspela, čeprav je WWF z novimi znanstvenimi spoznanji uspel dokazati, da so izpolnjeni pogoji, ki jih zahteva direktiva o ohranjanju ptic. To vrzel, ki se je pokazala v omrežju Natura 2000, bo treba zapolniti.

Ukrepe za ohranitev redke česnovke je treba sprejeti takoj.

Visoko barje Rothenthurm – mokrišča so eden najbolj ogroženih življenjskih prostorov v Evropi.

Švica: pogled prek plotov

Švicarske Alpe so ustvarile življenjska okolja za pester živalski in rastlinski svet in tukaj se prepleta mešanica različnih naravnih in kulturnih krajin. Kljub temu pa je delež zavarovanih območij zelo skromen, saj obsega le 3,5 odstotka površine državnega ozemlja.

54 odstotkov sesalcev, 44 odstotkov ptic gnezdil, 78 odstotkov rib, 87 odstotkov plazilcev in 95 odstotkov dvoživk ima v Švici status ogroženih vrst – številke, ki tej državi ne morejo biti v posebno čast. Ogroženih je tudi 33 odstotkov cvetnic. Ni se torej čuditi, da

so bila v poročilu Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) iz leta 1998 prizadevanja švicarske države za izvajanje naravovarstvenih ukrepov ocenjena nezadostno, saj varstveni režim velja le za 3,5 odstotka površine celotnega ozemlja.

Dela je torej še veliko. S programom Smaragd, ki ga je predlagal Svet Evrope in je *pendant* programu Evropske unije Natura 2000, Švica sodeluje pri evropskih prizadevanjih za ohranitev vrstne pestrosti. Smaragd pa ima samo sveto-

valno vlogo in v nasprotju z Naturo 2000 udeležencev k izpolnjevanju obveznosti zakonsko ne zavezuje. Različne države, ki niso članice Evropske unije, recimo Romunija, Bolgarija, Rusija, Moldavija ali Turčija, so v okviru pilotnih projektov že določile tako imenovana območja Smaragd in jih zavarovale.

Zavarovana območja so določena

Organizaciji WWF in SVS/BirdLife Švica sta vse te probleme že davno zaznali in zato tudi v okviru projekta Smaragd predlagali potencialna območja v švicarskih Alpah. Na švicarskem seznamu Smaragdovih območij je 149 živalskih in rastlinskih vrst ter 34 habitatnih tipov. Posamezne vrste so v Švici resnično enkratne: npr. *Tulipa grengiolensis*, ki raste le na območju vasi Grengiols v kantonu Valais in prav nikjer drugje na našem planetu. Različni Smaragdovi habitatni vrste so že zavarovani v okviru švicarskih naravovarstvenih programov, medtem ko druga območja varstva niso deležna. Razvojna zasnova na nacionalni ravni seveda ne more rešiti vseh naravovarstvenih problemov. Narava ne pozna državnih meja, zato je nujno potrebno vseevropsko sodelovanje, če hočemo

Več prostora za reko Rono

Reka Rona je danes stisnjena v ozek kanal, zaradi česar ne trpi samo narava. Tudi protipoplavne varnosti pred visokimi vodami ni mogoče več zagotoviti. Ukrepi za ustrezno ureditev rečnega korita sedaj predvidevajo, da bi Rona le dobila več prostora, kar pomeni:

- več varnosti, saj bo reka zajela večje količine vode;
- več življenjskega prostora za številne živali in rastline;
- pridobitev tudi za prebivalce, saj bo tu lahko nastalo novo rekreacijsko območje.

Kapelj ostaja brez strukturno bogatih rečnih tal z raznolikimi razmerami rečnega toka.

rešiti evropsko naravno dediščino. Švica je že izkoristila sodelovanje s sosednjo Italijo: potem ko je kozorog, simbol Alp, v Švici že izumrl, so ga v to državo ponovno naselili iz ene od kolonij iz italijanskega Narodnega parka Gran Paradiso.

Na nove bregove

Na starih zemljevidih in slikah še lahko vidimo, kako so večji in manjši vodotoki tekli v naravnih okljukih, ob bregovih, kjer se je tok vode umiril, so nastajale mlake, iz vode so se dvigala prodišča, ki so jih naselile zelnate ali lesnate rastline, odvisno pač od starosti, drevesne vrste pa so rasle ob obrežju. In današnja podoba rek? Zanj so značilne pregrade, ki ogrožajo tudi kaplje. Te male ribe v vodi nimajo več strukturno bogatih tal z raznolikimi razmerami rečnega toka. V Alpah bomo to živalsko vrsto našli samo še v porečju Rena, Rone in Pada. Ogrožene ali že izumrle so danes številne druge vrste, katerih obstoj je življenjsko povezan z ohranitvijo sonaravne rečne krajine.

Še slabše se je godilo risu, ki so ga konec 19. stoletja v Alpah popolnoma iztrebili. V več alpskih državah so risa začeli ponovno naseljevati šele konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Ocenjujejo, da

živi danes v Švici približno 100 do 120 osebkov. Žal so posamezne populacije risa vzdolž celotnega alpskega loka zelo izolirane. Reke, visoke gore, avtoceste in poselitvena območja z visoko gostoto prebivalcev risu preprečujejo, da bi prodrl na nove življenjske prostore. Današnja populacija risa se je zmanjšala na nekaj maloštevilnih osnovnih primerkov živalih. Za stabilno populacijo pa je življenjsko pomembna "sveža kri".

Pozor, planinske kavke!

V zimskoturističnih regijah se planinske kavke pojavljajo tudi v predelih do 3500 metrov nadmorske višine, kjer "prosičijo" za hrano. Spet drugod se vsak dan spustijo v dolino iskat hrano, popoldne pa se vračajo nazaj v svoja planinska domovanja v špranjah visokih skalnatih sten. Trenutno je status populacije planinske kavke stabilen, a kljub temu so alpske države dolžne budno paziti nanje, saj so za to vrsto ptic Alpe najpomembnejši habitat.

Večji del gorskih gozdov v Narodnem parku Berchtesgaden je ohranil sonaravno podobo.

Nemčija: planinski kozliček vas pozdravlja

Nacionalni seznam območij Nature 2000 za bavarska Alpe je bil zaradi zahtev Bavarske zveze za varstvo narave (Bund Naturschutz in Bayern – BN) dopolnjen s številnimi novimi območji. Poglavitni izziv sedaj sta izvajanje in varovanje.

V alpskem predgorju je le še malo neokrnjenih gora mizaste oblike, značilnih za visokogorski kras. Eno od tovrstnih gorovij je Estergebirge, ki leži na območju deželnega okraja Garmisch-Partenkirchen. V teh krajih še poznajo sonaravne gozdove, ki jih že dolgo ne izkoriščajo več, ter sestoje ruševja, ki so se najbolj

razširili prav v tem delu bavarskih Alp. To območje je izrednega pomena tudi za številne vrste ptic, netopirje, kot so npr. mali podkovnjak in širokouhi ali mulasti netopir, in hrošče kozličke, ki živijo v lubju odmrlih dreves, npr. planinski kozliček (glej besedilo v okviru).

V mrežo Natura 2000 bodo v bavarskih Alpah vključena območja od Allgäuskih Alp prek pogorja Estergebirge in Rotwand vse do narodnega parka Berchtesgaden. Osrednje povezovalne točke so reke Iller, Isar, Lech in Salzach. V okviru omrežja bo Bavarska odgovorna za varstvo 60 habitatnih tipov ter 100 živalskih in 12 rastlinskih vrst, torej tudi za risa, bobra, več različnih vrst netopirjev, lepi čevljci in različne drevesne vrste gozdov, kot so bukovi in aluvialni gozdovi ter gozdovi v grapah.

Varianta, ki upošteva merila v najmanjši mogoči meri

Če bi želeli upoštevati merila, ki jih je določila Evropska unija, bi bilo treba v skladu z obširno raziskavo, ki jo je opravila Bavarska zveza za varstvo narave (BN), skoraj deset odstotkov površine Bavarske vključiti v omrežje Natura 2000. Žal pa se prva uradna obvestila o predlaganih območjih omejujejo samo

na že obstoječa zavarovana območja. Evropska komisija je glede predlogov izrazila kritično stališče, saj je bilo število območij odločno premajhno. V letih od 2000 do 2004 so bila zato dodana nova območja. Večina območij, ki jih je predlagala Bavarska zveza za varstvo narave (BN) in ki so kot taka najdragocenejša v bavarskih Alpah, je sedaj vključena v omrežje Natura 2000. Z okoli 30 % površine bavarskih alpskih občin je delež v strukturi območij Natura 2000 za Bavarsko na območju Alp nadpovprečno visok.

Od nepotrebne zla do izrabljene priložnosti

Na Bavarskem lokalno prebivalstvo doslej ni bilo dovolj seznanjeno s projektom Natura 2000, zato mnogi mislijo, da je projekt nekakšen "bav-bav". A zdi se, da se je začel tak odnos vendarle spreminjati. Naravovarstvenim organizacijam se je z osveščanjem javnosti le posrečilo, da so projekt približali uporabnikom zemljišč. Bavarska zveza za varstvo narave se je že od samega začetka zavzemala za to, da se za izvajanje dodatnih storitev, namenjenih ohranjanju in varovanju območij omrežja Natura 2000, zagotovi

finančno nadomestilo – a doslej brezuspešno. Tovrstna plačila so zaenkrat možna le v okviru že obstoječih podpornih programov. Bavarska zveza za varstvo narave bo konstruktivno in kritično spremljala izdelavo prvih ohranitvenih načrtov in si prizadevala za njihovo čim hitrejšo uresničenje. Načrti so velika priložnost, da se v sodelovanju z lastniki zemljišč in uporabniki ohranijo naravna bogastva ter da se v javnosti in politiki ustvari razumevanje za izvajanje nujnih ukrepov.

Natura 2000 ne sme ostati le na papirju, temveč jo je treba napolniti z življenjem. Izginjanje vrst in življenjskih prostorov na planinah, v gorskih gozdovih in rekah je treba zaustaviti.

Odmrta drevesa za planinskega kozlička

Naložiti bukova polena v ogenj, ki prasketa v kaminu, in se udobno namestiti v naslonjaču sproža pri ljudeh občutke ugodnosti, planinskemu kozličku pa lahko zada smrtni udarec. Morda bodo ravno v tistem trenutku skupaj s poleni zagorele ličinke te živalice... Razvoj kozličkovih ličink poteka v dobro osončenih, odmirajočih drevesih in traja tri leta. Suha debla so v današnjih "pospravljenih" gozdovih že prava redkost in vse prepogosto končajo v peči ali kaminu. Usoden za planinskega kozlička je tudi njegov videz. Zbiralce namreč pritegnejo številni vzorci na njegovih modro črnih pokrovkah, zato marsikatera od teh živalic pristane v zbiralčevi vitrini. Ker je planinski kozliček v Evropi eden redkejših hroščev, je bil uvrščen na seznam ogroženih vrst v okviru programa Natura 2000.

Ob tirolski reki Lech voda stalno ustvarja nove življenjske prostore za visoko specializirane živali in rastline.

Avstrija: življenjski prostor za travniške škratce in druge vrste

Avstrija je doslej predlagala več kot sto evropsko pomembnih območij, ki ležijo v avstrijskem delu Alp, med katerimi so tudi alpske reke z obrežnim rastjem, ki ga odlikuje izredna vrstna pestrost, mešani gozdovi in visoka barja. A nekatera vprašanja so še vedno odprta.

Tirolska reka Lech s pritoki ustvarja rečno krajino, ki je za severnoalpski prostor enkratna v svoji pojavnosti. Voda tukaj nenehno oblikuje nove življenjske prostore. Loke z mehkolesnimi drevesnimi vrstami ali pa z borovjem rastejo na širokih

obrežnih pasovih. Na obširnih prodiščih živijo številne visoko specializirane živalske vrste, kot sta mali deževnik in pegasta škrebetulja. Na Bilekovega škratca, čudovitega modro lesketajočega se kačjega pastirja, so doslej po vsem svetu naleteli le v dolini Lecha, kjer živi tudi lepi čoveljc, redka rastlinska vrsta.

Potem ko je zaradi rabe prišlo v dolini do uravnavanja reke in zadrževanja prodnega nanosa v stranskih dolinah, so na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja iz predala potegnili še stare načrte za gradnjo elektrarne, kar bi dokončno zaustavilo dinamiko reke. Ljudje so se temu takoj in uspešno uprli, saj so po burnih razpravah pristojni projekt nazadnje le opustili. Območje tirolskega Lecha je danes predlagano za uvrstitev na seznam območij Nature 2000. V okviru projekta "Tirolski Lech – krajina divje reke" bodo sedaj lahko celo odstranili stare pregrade v reki in pregrade, za katerimi se odlagajo nanosi prod in grušč. Tako bo lahko reka spet svobodno tekla.

Rjavi medved se vrača

Narava pa si je opomogla tudi drugod in tako so avstrijske Alpe ponovno postale

"medvedja dežela", saj je še pred petnajstimi leti veljalo, da je ta živalska vrsta v Avstriji izumrla.

Zaradi vedno pogostejših selitev iz Slovenije in Hrvaške ter zaradi profesionalno izpeljanih projektov ponovnega naseljevanja, pri katerih je odločilno sodelovala tudi organizacija WWF Avstrija, je medved ponovno postal domač prebivalec. Populacija na območju med Ötscherjem in Hochschwabom je danes ocenjena na deset do petnajst rjavih medvedov, še deset pa jih je na Koroško prišlo iz Slovenije. Življenjsko okolje rjavega medveda so obširni, sonaravni in med seboj povezani gozdovi ter skalnati predeli s številnimi votlinami. Pri prizadevanjih za preživetje rjavega medveda v Alpah pa sta pomembna še dva elementa: pripravljenost lokalnega prebivalstva, da sprejmejo medveda, in ohranitev selitvenih koridorjev.

Avstrijska država še vedno ni država narave

Biotska raznovrstnost Avstrije se skriva zlasti v njenem alpskem svetu, ki obsega okrog 54.000 km² in tako zavzema približno dve tretjini površine avstrijske države. Od Alp prek alpskega predgorja

Bilekovega škratca so doslej našli le v dolini reke Lech.

vse do Gradiščanskega na vzhodu se razteza lok najrazličnejših naravnih habitatov. Avstrija je za območja evropskega pomena predlagala 107 območij, ki ležijo v njenem delu alpskega prostora. Sem sodijo značilni habitati, kot so lipovi mešani gozdovi, visoka barja ali vrstno bogate kulturne krajine.

Če želimo "kulturno krajino" ohraniti v vlogi naravnega habitata, je nujno ekstenzivno obdelovanje zemljišč: včasih so kmetje na mokrišču Schwemm na severnem Tirolskem rezali trsje, ki so ga uporabljali za steljo v hlevih. Ker se tovrstna tradicionalna kmetijska raba danes večinoma opušča, trsje že izriva druge značilne mokriščne vrste, recimo grezo-

vko, modrina ali pa tudi kosca. Ustrezen načrt za ohranitev in varovanje – tudi tukaj je opazna dejavna vloga WWF – naj bi ogroženim vrstam pomagal pri njihovem preživetju.

Pomembno vlogo imajo pri vsem tem kmetje, saj si brez njihovega sodelovanja pri ohranjanju tega območja ne bi bilo mogoče niti zamisliti. Tesno sodelovanje s kmetijstvom se je pri ohranjanju ekosistema razvilo tudi v tirolski dolini Valsertal. Lastnikom in zakupnikom kmetijskih zemljišč je v okviru projekta Natura 2000 na voljo strokovnjak, ki svetuje glede okoljskih vprašanj in v njihovem imenu opravlja administrativne posle. Trajnostno obdelovanje zemljišč za gojenje kulturnih rastlin marsikje še ni zagotovljeno, saj so bili prvi ureditveni načrti izdelani le za maloštevilna območja Nature 2000. Zahteve WWF so jasne: svetovalce je treba zagotoviti za vsa območja, saj lahko k izdelavi in uresničevanju tovrstnih načrtov pomembno prispevajo prav oni.

Hitra cesta kar čez trstičje

V avstrijski deželi Vorarlberg nameravajo zgraditi hitro cesto S18. Trasa naj bi potekala čez trstičje, ki pa je v skladu z ukrepi varstva narave in krajine v večjem delu zavarovano območje. Civilna družba gradnji ceste ostro nasprotuje in zahteva, da se to območje zaščiti v skladu z Direktivo EU o ohranjanju prostoživečih ptic.

V avstrijskih Alpah živi okoli 25 rjavih medvedov.

Vedno več medvedov se seli iz Slovenije v Italijo in Avstrijo. Naselitev teh živali v Alpah se širi.

Slovenija: napredek z občutkom za mero

V Sloveniji, novi državi članici Evropske unije, lovijo ravnotežje na tanki meji med varstvom narave in interesi gospodarskega razvoja. Tveganje je veliko: v Sloveniji namreč domuje okoli 15.000 živalskih in 3200 rastlinskih vrst.

Pod 2864 metrov visokim Triglavom, najvišjo slovensko goro, se razteza Triglavski narodni park, ki meri 84.805 hektarov in je tako eden največjih naravnih parkov v Evropi. V parku živi 23 vrst ptic, ki so vključene na seznam omrežja Natura 2000, med njimi sokol selet, divji petelin, ruševca in planinski orel.

Na območju parka ležijo tudi vsa slovenska ledeniška jezera. Zadnja največja šotna barja so se v Sloveniji ohranila na Pokljuki.

Rastlinstvo v narodnem parku je večinoma značilno alpsko. Rastline, npr. triglavski svišč ali Kernerjev mak, so razširjene izključno v Vzhodnih Alpah. Poleg tega na suhih in sončnih pobočjih uspevajo submediteranske rastlinske združbe. Posledica prepletanja raznovrstnih flornih elementov je veliko vrstno bogastvo rastlinstva.

Izredno naravno bogastvo

Triglavski narodni park prištevamo k osmim odstotkom ozemlja slovenske države, ki je zavarovano v eni od varstvenih kategorij. Za naravo je to življenjskega pomena, saj je v Sloveniji evidentiranih okrog 15.000 živalskih in 3200 rastlinskih vrst, od katerih je po podatkih iz leta 1995 ogroženih dobrih 60 odstotkov sesalcev, 55 odstotkov vrst ptic in 40 odstotkov vrst domorodnih rib. Podobno velja tudi za rastlinstvo.

Okoljski problemi, povezani z zrakom, vodo in odpadki, pomenijo za biotsko raznovrstnost veliko nevarnost. Naravne habitate ogroža tudi nenadzorovana zasebna gradbena dejavnost, izvajanje

komasacijskih ukrepov, reguliranje vodotokov in širjenje prometnih površin. Kot ena od novih držav članic EU se je Slovenija znašla v zapletenem položaju med zahtevami varstva narave na eni in zahtevami gospodarskega razvoja na drugi strani.

Slovenska vlada je projekt Natura 2000 uradno opredelila za prednostno nalogo, vendar pa je ta med prebivalstvom še vedno premalo poznan. Za uresničevanje zahtev iz programa Natura 2000 se intenzivno zavzema tudi več nevladnih organizacij. Treba bo namreč odpraviti obstoječe predsodke in strahove, ki vladajo med prebivalci.

O pticah in medvedih

Največji napredek pri uresničevanju programa Natura 2000 je bil dosežen v okviru t.i. ptičje direktive. V Društvu za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije (DOPPS), slovenskem partnerju svetovne organizacije BirdLife International, so že pripravili konkretne predloge za Mednarodno pomembna območja za ptice. Slovenija je odgovorna za varstvo 109 vrst ptic, pri čemer je ohranitev 51 vrst pomembna na evropski ravni.

V Sloveniji pokriva kar 54 odstotkov ozemlja gozd – idealni pogoji za med-

V Triglavskem narodnem parku so doma številne živali in rastline, ki so ogrožene povsod v Evropi.

Spoštovanje naravnih habitatov pri vključevanju v evropsko transportno omrežje

Pri vzpostavljanju ugodnejših povezav z evropskim prometnim omrežjem je treba upoštevati in spoštovati tudi povezanost naravnih habitatov: prometne povezave po cesti in železnici od Trsta prek Kopra, Ljubljane, Maribora do Budimpešte so Slovenijo presekale na dvoje. Posledica tega so prekinjeni pomembni ekološki koridorji in selitvene poti za številne živalske vrste v prostoru med Alpami in Balkanom.

Težave povzroča tudi državna podpora ovčereji na območjih, ki veljajo za medvedovo osrednje življenjsko okolje. Vedno več je škod in konfliktov z ljudmi, ki tam živijo. Medvedom poskušajo prihod v naselja preprečevati s postavitvijo zabojnikov za odpadke izven naselij, z namestitvijo električnih ograd in usposabljanjem skupin za hitro posredovanje, kar naj bi pregnalo zlasti t.i. problematične medvede. Vrnitev te živalske vrste na celotno območje Alp pa bo uresničljiva le, če bodo prebivalci Slovenije pripravljeni medveda sprejeti.

Kernerjev mak raste le v Vzhodnih Alpah.

veda. Medvedja populacija pa je še posebej pomembna, saj omogoča enkratno priložnost za ponovno naselitev te živalske vrste na območju Alp po naravni poti. Osrednji življenjski prostor medveda je južni del Slovenije, kjer se številčnost te populacije, odkar je sredi 20. stoletja dosegla najnižjo točko, stalno povečuje. Vse več medvedov potuje proti Italiji in Avstriji, vendar so njihovi selitveni koridorji ogroženi in življenjsko okolje razkosano. Poleg tega pogine vsako leto približno 20 medvedov, ko poskušajo prečkati železniško progo Ljubljana-Trst.

Tam, kjer sleč dobi peruti

Primerna gnezdišča, počivališča in prezimovališča so izredno pomembna za življenje in preživetje ptic. Tudi v Alpah. Organizacija BirdLife International je zato določila območja, katerih ohranitev je mednarodno pomembna. Ena od zgodb o uspehu je zagotovo vrnitev brkatega sera.

Skalnega plezalčka planinci najbrž pogosteje vidijo kot ornitologi in tiste, ki ga imajo priložnost opazovati, razveseljuje zlasti njegovo spreletavanje s sunkovitim razpiranjem rdeče pisanih peruti, zaradi katerih mu pravijo tudi "leteči sleč". Barviti prebivalec skalnih razpok gnezdi na policah in v špranjah strmih skalnatih sten vse do višine 3000 metrov. Z dolgim kljunom pobira iz skalnatih razpok insekte in pajke. Skalni plezalček se na težko dostopnih mestih počuti zelo dobro. Na vrtoglavih višinah in nedostopnih skalnatih stenah gnezdi tudi postovka, skalna lastovka, planinska kavka in tu in tam kolonije planinskega hudournika.

A idilični prizor vara. V svetu kar desetim odstotkom vseh vrst ptic preti izumrtje, njihova ogroženost je vse večja tudi v Alpah. Ptice so ena najbolj mobilnih

živalskih vrst na našem planetu. Gnezditve in vzgajanje mladičev poleti v Skandinaviji in nato prezimovanje v Afriki nista nič nenavadnega, a na tako dolgi poti ptice potrebujejo ustrezna mesta, kjer lahko počivajo. Prizadevanja za njihovo varstvo so lahko zato uspešna samo v primeru, če mednarodno sodelovanje deluje in če se ohranijo gnezdišča, počivališča in prezimovališča.

Pionirsko delo organizacije BirdLife International

BirdLife International je zato v sodelovanju s partnerskimi organizacijami iz različnih držav že leta 1985 začel izvajati varstveni program "Mednarodno pomembna območja za ptice" (*Important Bird Areas – IBA*), katerega pglavitni namen je določitev posebnih ohranitvenih območij po enotnih merilih povsod po Evropi. BirdLife International je vzpostavil tudi obsežno banko podatkov o populacijah posameznih vrst ptic in njihovih spremembah, naravnih habitatih in statusu ogroženosti. Podatki se prek mreže nacionalnih partnerjev organizacije BirdLife sproti dopolnjujejo in vrednotijo. Na taki podlagi lahko BirdLife International za vsako državo v Evropi izdela seznam vrst, za katere se opre-

delijo "mednarodno pomembna območja za ptice" (IBA).

Seznam teh območij pa je tudi podlaga za Direktivo EU o ohranjanju prostoživečih ptic, ki od držav članic zahteva, da najpomembnejša območja za ptice vključijo v omrežje posebnih ohranitvenih območij Natura 2000. Ravno tako to velja za omrežje Smaragd v državah, ki niso članice Evropske unije. Instrumenti varstva biološke pestrosti ptic, iz katerih naj bi izhajali odgovorni v politiki in na področju prostorskega planiranja ter organi, pristojni za varstvo narave, torej obstajajo: direktiva o ohranjanju ptic opredeljuje prihodnja težišča varstva ptic v Alpah in celotni Evropi. Sedaj so povsod na vrsti dejanja.

Iztrebljen in ponovno naseljen

Kot dokazuje vrnitev brkatega sera, iztrebljenje neke vrste v alpskem prostoru še ne pomeni nujno tudi njenega konca. Ozmimo se nekoliko nazaj: v 19. stoletju je bilo izkoriščanje naravnih dobrin v Alpah na vrhuncu. Gozdna paša in prekomerno izkoriščanje lesnih zalog sta povzročila uničenje številnih gorskih gozdov, uničen je bil tudi življenjski prostor divjadi. Vse to je na širšem območju občutno zdesetkalo populacije gamsov,

Zaradi njegovih rdeče pisanih peruti pravijo planinci skalnemu plezalčku "leteči svišč".

kozorogov, srnjadi in jelenjadi ali pa so te preprosto izginile. Količine hrane, s katero se v glavnem prehranjuje brkati ser, so se zmanjšale. Ta se v skorajda 80 odstotkih prehranjuje s kostmi mrtvih živali. Osrednji razlog za propad te vrste pa je bilo brezobzorno zasledovanje lovcev in zbiralcev trofejev. Leta 1913 so v dolini Aoste v Italiji ustrelili zadnjega brkatega sera na območju Alp.

Največja vrsta ptic v Srednji Evropi se v Alpah ni zmogla naseliti "sama od sebe". V okviru projekta ponovne naselitve, pri katerem je v odločilni meri sodeloval WWF, so v letih od 1986 do 2004 v živalskih vrtovih vzgojili več kot 120 osebkov in jih kasneje na območju Alp izpustili v naravno okolje. Leta 1997 so v Visoki Savoiji v Franciji evidentirali prvo uspešno gnezditev na prostem.

Cilja pa še ne bo mogoče uresničiti, dokler populacija brkatega sera ne bo zmožna preživeti neodvisno od vzrejnih prizadevanj človeka. Brkati ser se počasi vrača nazaj. Ponovna naselitev izgubljene vrste ni preprosta naloga. To naj nam bo v opomin, da bomo vrste in alpske habitate uspeli pravočasno ohraniti pred izumrtjem in izginotjem.

Zgodba o usodi brkatega sera je spodbudna – njegova ponovna naselitev v Alpah je na dobri poti.

Alpe – svet bajk in pravljic

V celotnem alpskem loku so že od nekdaj nastajali miti in legende, ki pričajo o spoštljivem odnosu ljudi do gorskega sveta in njihovem strahu pred nenehnimi naravnimi nesrečami. Kaj je nauk pregovora "Kdor visoko leta, nizko pade", govorijo vsaka zase tri pripovedke iz treh različnih alpskih pokrajin.

Bajka o dolomitskem princu

V Južnih Alpah, kjer pokrajino krasijo zeleni travniki, temni gozdovi in črne skale, je nekoč živel kraljevič. Njegovi podložniki so v kraljestvu dobro živeli, a mladi vladar je bil vseeno potr, saj svojega hrepenenja nikakor ni mogel izpolniti: želel je namreč odpotovati na mesec. Posebej hudo je bilo ob polni luni, ko je noč za nočjo blodil po gorah in se oziral k nebu. Nihče mu ni znal pomagati. Sanjal je, da je končno le prišel na mesec in prelepi princesi izročil šopek sleča. Neke noči ga je spet nosila luna in s šopkom sleča v roki je splezal na vrh gore, ko ga je nenadoma zagrnil oblak. Tipal je še naprej in naletel na

vrata, za katerimi sta sedela dva prastara moža, prebivalca meseca. Princ ju je prosil, da ga vzameta s seboj, in tako se je tudi zgodilo. Starca sta kraljeviča posvarila, naj na bleščečem, svetlem mesecu ne ostane predolgo, saj lahko v nasprotnem primeru oslepi.

Pokrajina na mesecu, ki so jo čez in čez pokrivala same bele cvetice, je princa popolnoma prevzela. Kmalu je prispel do veličastnega gradu iz belega marmorja. Kralj in njegova očarljiva hčerka sta ga prijazno sprejela. Dekletu je princ izročil šopek sleča. Princesa je bila vsa očarana in sreča mladega para se je zdela popolna. A v tistem trenutku je princa hudo zaskalelo oko in moral se je vrniti nazaj na Zemljo. Ni mu bilo preveč hudo, saj ga je spremljala njegova princesa.

V kraljestvu so kmalu zatem slavili poroko in ljudstvo je prišlo občudovat pravljčno nevesto. V njenem sijaju so izginile sence vseh hiš in dreves. Z meseca je dekle prineslo tudi nekaj belih cvetic, ki

so se razrasle po vseh gorah. Cveticam so dali tudi ime: planika. Tako je mineval čas, hrepenenje princeze po domačem mesecu pa je postajalo vedno večje. Pisani travniki, gozdovi in potoki so se ji zdeli prelepi, a temni vrhovi okoliških gora so jo žalostili. Princesa je zbolela na smrt in težkega srca jo je princ odpeljal nazaj na mesec.

Ko se je vrnil domov, je princ žalostno taval po gorah, dokler ni srečal kralja Salwansa, vladarja gozdnih ljudi in škratov. Ta mu je znal svetovati. Neke noči je svojemu ljudstvu ukazal, naj se razkropijo po pokrajini in vse temne skale obdajo z leskom svetlobe. Srečna princesa se je sedaj lahko vrnila k svojemu princu na zemljo. Svetle gore pa se še danes vzpenjajo proti nebu. Pravijo jim Dolomiti.

Bajka o Zlatorogu

V odročnih dolinah Trente in Bohinja v Julijskih Alpah je nekoč živel Zlatorog, skrivnostni beli gams z zlatimi rogovi. Živel je visoko v gorah na čudoviti cve-toči poljani in čuval skrivnostni zaklad. Njegovega pravljичnega bogastva pa si je nekega dne zaželel lovec iz doline. Začel je zasledovati Zlatoroga in ga ustrelil, a pozabil na čudežno moč gorskih duhov. Iz drobnih kapljic Zlatorogove krvi je zrasla triglavska roža, ki mu je takoj vrnila moč življenja. Zlatorog je v besu lakomnega lovca pahnil v prepad, uničil svoje vrtove in za vedno izginil. Njegov zaklad pa še danes skrivajo gore.

Bajka o škrtatih s planine Ufem Viertel

Na planini Ufem Viertel nad vasjo Krattigen je nekoč ležalo čudovito gorsko jezero. V njem je plavalo veliko rib, po okoliških gozdovih in na travnikih pa so rasle slastne gobe, velike kot hlebci kruha. V skalnatih votlinah ob jezeru so živeli škrtatje. S pastircami in pastirji, ki so delali na planini, so se dobro razumeli. Nabirali so gobe, zelišča in jagodičevje in za večerjo pastirjem prinesli sveže ribe ali ruševčeva jajca, pastirji pa so jim v zameno ponudili mleko, sir in skuto.

Tako je na planini Ufem Viertel minevalo stoletje za stoletjem, ko je nekega dne pastirski par nenadoma hudo zbolel in kmalu zatem umrl. Na planino je prišel nov lastnik, a dogovor o menjavi blaga s škrtati mu nikakor ni bil všeč in življenje malih možic se je kmalu spremenilo v nočno moro. Lastnik je zahteval vedno večje količine jagodičevja in gob, ribe so bile zanj vedno manjše ali pa niso bile dovolj sveže. Škrtatje so v zameno dobivali le razvodenelo mleko in žarko maslo. Hrabro so se trudili, da bi živeli z brezsrč-

nim pastirjem v miru. Nekega dne je pastir speljal v jezero gnojevko. Ker so v velikih mukah poginile vse ribe, gobe in jagodičje v okolici pa niso bili več užitni, so škrtatje zapustili planino.

Lakomnemu pastirju se je od tedaj godilo vedno slabše. Trave je bilo vedno manj, živina je hiral. Nekega dne se je nad planino razbesnela huda nevihta. Velikanski plaz je odnesel pastirja z njegovo kočjo vred in jezero je izginilo. Prijazni škrtatje pa se na planino niso vrnili nikoli več.

Zahteve WWF za varstvo Alp v desetih korakih

1. Habitate številnih ogroženih vrst, ki so vključena v omrežje Natura 2000, je treba varovati in ohranjati dolgoročno. Prav tako je treba izboljšati osnovno poznavanje vrst in habitatov ter njihovih potreb in ogroženosti.

2. Varstvo različnih vrst in habitatov še vedno ni zagotovljeno v zadostnem obsegu. Posamezne alpske države morajo zato to vrzel odpraviti z vzpostavitvijo omrežja posebnih ohranitvenih območij, kot sta Natura 2000 in Smaragd. Seveda varstvo potrebujejo tudi druga območja.

3. Območja, ki so vključena v omrežji Natura 2000 in Smaragd, se morajo povezovati z drugimi zavarovanimi območji na evropski in nacionalni ravni. To bo ogroženim živalim in rastlinam zagotovilo večje možnosti za preživetje. Doseči je treba usklajeno sodelovanje med alpskimi državami in določiti konkretne ukrepe.

4. Mnoge vrste, ki so razširjene na območju omrežij Natura 2000 in Smaragd, živijo v alpski kulturni krajini. V sodelovanju z lastniki zemljišč je zato treba izdelati ustrezne načrte upravljanja in jih začeti uresničevati. Ekstenzivno ekološko kmetijstvo ustvarja naravne vrednote, za to pa je treba zagotoviti ustrezno odškodnino.

5. Tekoče vode v Alpah potrebujejo več prostora. Ukrepi renaturacije imajo pri tem prednost. Pred lokalnimi skupnostmi, odgovornimi za vodogradbeno področje, in politiki so sedaj nove zahteve: v okviru omrežja Natura 2000 je treba uresničiti nove projekte, ki bodo pozitivno vplivali na naravne tekoče vode.

6. Zaradi segrevanja podnebja se spreminja alpsko rastlinstvo. Rastišča rastlin se selijo v vedno višje predele. Območja, ki jih prištevamo k omrežjema Natura 2000 in Smaragd, ne smejo postati osamljeni otoki, zato je zaželeno povezovanje in vzpostavljanje pufrskih oz. blažilnih območij. To bo omogočilo, da alpskih rastlin ne bodo izrinile vrste iz nižinskih predelov, ki jih sedaj ogrožajo.

7. Prostočasne dejavnosti imajo zagotovo svoje mesto v Alpah, a ustvariti je treba tudi dovolj velika zavarovana območja brez motečih vplivov in spoštovati predpise, ki na takih območjih veljajo. Območja miru zagotavljajo številnim živalim nujno potrebno varstvo pred različnimi motečimi dejavnostmi.

8. Da bi ohranili vrste in preprečili siromašenje genske pestrosti, je treba na območju Alp vzpostaviti večje število med seboj povezanih krajin in ekoloških koridorjev za divjad.

9. Da bosta projekta Natura 2000 in Smaragd tudi dejansko zaživela, sta nujna odprt dialog med oblastmi in prebivalstvom o evropski razsežnosti varstva narave in vrst ter posebna odgovornost posameznih držav in lokalnih skupnosti. Za vsa območja, ki so vključena v omrežji Natura 2000 in Smaragd, je treba imenovati osebe, ki bodo zadolžene za stik z lokalnimi prebivalci.

10. Omrežji Natura 2000 in Smaragd pomembno prispevata k ohranjanju evropske naravne dediščine na območju Alp. To naravno bogastvo seveda ni brezplačno, zato je treba alpske države in Evropsko unijo pozvati, da za njuno delovanje zagotovijo potrebne strokovnjake in denarna sredstva.

Izdal:

WWF Švica v okviru Evropskega programa WWF za Alpe

April 2005

Besedilo in uredništvo:

Gregor Klaus

Bernhard Raos

Doris Calegari, WWF Švica

Ulrike Petschacher, WWF Avstrija

Fulvio Cerfolli, WWF Italija

Christine Sourd, WWF Francija

Christine Margraf, Bavarska zveza za varstvo narave (BN)

Mateja Nose, DOPPS – BirdLife Slovenia

Silvio Stucki, SVS/BirdLife Švica

Slikovno gradivo:

str. 1: WWF-Canon/Martin Harvey, WWF-Canon/Meg Gawler; str. 2: WWF-Canon/Michel Gunther, WWF-A/A. Vorauer, A. Krebs, WWF-Canon/Martin Harvey, Sutter, A. Weissen, str. 2/3: Pro Natura GR/A. D. Bella; str. 4: M. Hostmann; str. 5: A. Mohl, Keystone; str. 6/7: AURA, WWF-Canon/MichŽle Dépraz; Keystone; str. 8: WWF-A/P. Huber, Husqvarna, zVg; str. 9: Doris Calegari, Michel Roggo; str. 10: WWF-Canon/MichŽle Dépraz; str. 11: Andreas Weissen, Rolf & Sales Nussbaumer; str. 12: Pandaphoto/A. Nardi; str. 13: Renzo Merelli, Dr. Wolfgang Langer, Sutter/Willcox; str. 14: WWF/H. P. Nowak; str. 15: M. Roggo, Sutter/Peter Dettling; str. 16/17: Bund-Naturschutz D/Helga Wessely, A. Krebs; str. 18: WWF-A/A. Vorauer; str. 19: Jochen M. Mueller, WWF-Canon/Michel Gunther; str. 20: WWF/Fritz Pölking; str. 21: Look/J. Greule, Dr. Herbert Sauerbier; str. 23: EugŽne Hüttenmoser; str. 28: Nathan Beck

25 % delež vlaken papirja Context FSC izvira iz gozdov, katerih raba je ekološko in socialno sprejemljiva ter za katere je bil opravljen postopek neodvisnega certificiranja FSC. 75 % delež recikliranih vlaken.

Certified by SGS
SGS-COC-0474
FSC Trademark © 1996
Forest Stewardship Council A.C.

Za raznovrstno in živo naravo

Zadnja preostala območja neokrnjene narave v Evropi so ogrožena. Mnoga od njih najdemo v Alpah. Poziv k varovanju ogroženih naravnih habitatov in njihovem povezovanju v omrežja je zato namenjen vsem evropskim državam. WWF si prizadeva, da bosta omrežji NATURA 2000 in Smaragd zaživel na celotnem območju Evrope.

Na območju Alp se WWF s partnerji zavzema za:

- nadaljnje ohranjanje posebnega živalskega in rastlinskega sveta;
- obstoj mozaičnosti naravnih habitatov tudi v prihodnje;
- ustvarjanje in spoštovanje območij, kjer so moteče dejavnosti maloštevilne;
- zagotavljanje medsebojne povezanosti z usklajenim sodelovanjem na vseevropski ravni.

WWF se želi odločno upreti svetovnemu uničevanju narave in si prizadevati za tako prihodnost, v kateri bodo ljudje živeli z naravo v ravnovesju.

Zato smo vsi skupaj odgovorni za

- ohranjanje biotske raznovrstnosti,
- zagotavljanje trajnostne rabe naravnih virov,
- zmanjševanje obremenitev, ki jim je izpostavljeno naravno okolje, in spodbujanje preudarne potrošnje.

for a living planet®

DOPPS-BirdLife Slovenia

Tržaška c. 2, p.p. 2990

SI-1001 Ljubljana

Tel: +386 1 426 58 75

www.ptice.org

**Bund
Naturschutz
in Bayern e.V.**

**BUND Fachabteilung
München**

Pettenkoflerstraße 10a/I

D-80336 München

Tel: +49 89 548 298 63

www.bund-naturschutz.de

Birdlife Schweiz

Wiedingstr. 78

CH-8036 Zürich

Tel: +41 44 457 70 20

www.birdlife.ch

WWF Avstrija/Tirolska

Brixnerstraße 4/Top 9

A-6020 Innsbruck

Tel: +43 512 57 35 34

www.wwf.at

WWF Italija/Milano

Via Orseolo 12

I-20144 Milano

Tel: +39 02 831 331

www.wwf.it

WWF Francija

188, Rue de la Roquette

F-75011 Paris

Tel: +33 1 55 25 84 84

www.wwf.fr

WWF Švica

Postfach

CH-8010 Zürich

Tel: +41 44 297 21 21

www.wwf.ch